Visie Waardevolle Buitenruimte

Op weg naar een leefbare en toekomstbestendige leefomgeving.

Inhoud

Inleiding en context		3
1	Ambitie en strategie	6
2	De waarden van de openbare ruimte	6
2.1	Leefbaarheid	7
2.2	Gezondheid	9
2.3	Klimaatadaptatie	12
2.4	Biodiversiteit	13
2.5	Duurzaamheid	15
3	Hoe pakken we het aan?	18

Inleiding en context

Met voorliggende Visie Waardevolle Buitenruimte willen we samen met bewoners, bedrijven en onze maatschappelijke partners op weg naar een leefbare en toekomstbestendige buitenruimte.

Een schone, hele en veilige buitenruimte vormt het fundament van de leefbaarheid in onze stad en daarmee in de directe leefomgeving van onze inwoners. Onze opgave is echter complexer geworden. Er is meer nodig om in de toekomst een leefbare buitenruimte te behouden en te creëren (Nationale Omgevingsvisie). Zo hebben we steeds meer last van de gevolgen van klimaatverandering. Denk hierbij aan de wateroverlast in de zomer van 2021, maar ook aan meer extreem warme dagen. Dit heeft een negatieve impact op het gevoel van welbevinden, op de gezondheid en kan grote financiële gevolgen hebben. Ook hebben we te maken met periodes van extreme droogte. Hierdoor zijn bomen en planten kwetsbaarder voor ziektes en dit heeft tot gevolg dat ze eerder doodgaan. Ook het risico op grote natuurbranden neemt toe.

Daarbij staat de natuur steeds meer onder druk. Niet alleen door verstedelijking, maar ook door industrie, autoverkeer, luchtvaart en de landbouw. De uitstoot van stikstof heeft tot gevolg dat de kwaliteit van belangrijke natuurgebieden wordt aangetast. Dit heeft negatieve gevolgen voor de biodiversiteit en dit heeft niet alleen effect op de natuur, maar ook op de stedelijke leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan de vorming van plagen, zoals van de eikenprocessierups.
Tegelijkertijd hebben we in het kader van de energietransitie steeds meer andere vormen van energie nodig die impact kunnen hebben op het ruimtegebruik.

Niet in de laatste plaats hebben we in Heerlen en in het bijzonder Heerlen Noord te maken met een gemiddeld slechtere gezondheidstoestand van de bevolking dan landelijk. Deze gezondheidstoestand beïnvloedt het gevoel van welbevinden en kan leiden tot arbeidsongeschiktheid. Landelijk is er volgens het RIVM een zelfde soort beeld in buurten waar veel mensen wonen met een lagere opleiding. In deze buurten leven bewoners 19 jaar minder lang in een goede gezondheid (uitgedrukt als in goed ervaren gezondheid). Het RIVM geeft bovendien aan dat gevoelens van onveiligheid, onvrede over de woonomgeving en zich ongezond voelen, kan bijdragen tot ongezondheid. Lokale maatregelen op het gebied van leefbaarheid, beweegvriendelijkheid, sociale steun kunnen volgens het RIVM echter weer bijdragen aan een verkleining van sociaaleconomische gezondheidsverschillen (zie figuur 1).

Om de openbare ruimte ook in de toekomst leefbaar te houden én om bij te dragen aan maatschappelijke opgaven, is er een koersuitbreiding nodig. Daarom hebben we in de Visie Waardevolle Buitenruimte ‘waarden’ geformuleerd die richting geven aan het beheer en onderhoud en de inrichting van de stad. Het gaat om leefbaarheid, klimaatadaptatie, gezondheid, biodiversiteit en duurzaamheid. Deze waarden zijn niet los van elkaar te zien. Als we bijvoorbeeld maatregelen nemen in de openbare ruimte om de impact van klimaatverandering te verminderen, bieden deze eveneens kansen om de leefbaarheid te verbeteren. Zo levert vergroening van de omgeving niet alleen een positieve bijdrage aan het verminderen van hittestress bij warme zomerdagen. Het draagt ook bij aan een betere uitstraling van het straatbeeld en het reduceren van mentale stress. Ook vergroten wij hiermee de biodiversiteit in een stedelijke omgeving.

Tegelijkertijd creëren we een leefomgeving die uitnodigt tot een gezondere leefstijl en daarmee bijdraagt aan het terugdringen van gezondheidsverschillen. Dit doen we door de openbare ruimte - daar waar kansen liggen - zodanig aan te passen dat deze meer uitnodigt tot beweging, ontmoeting en ontspanning. Hierbij houden we rekening met ouderen en mensen met een beperking. Ook vinden we het belangrijk dat de openbare ruimte zoveel mogelijk aansluit op de wensen en behoeften van bewoners en de identiteit van hun buurt.

Dit proces versterkt bovendien het gevoel van gemeenschapszin, betrokkenheid en eigenaarschap. Bewoners leren elkaar beter kennen, waardoor ze minder anonimiteit ervaren en zich veiliger

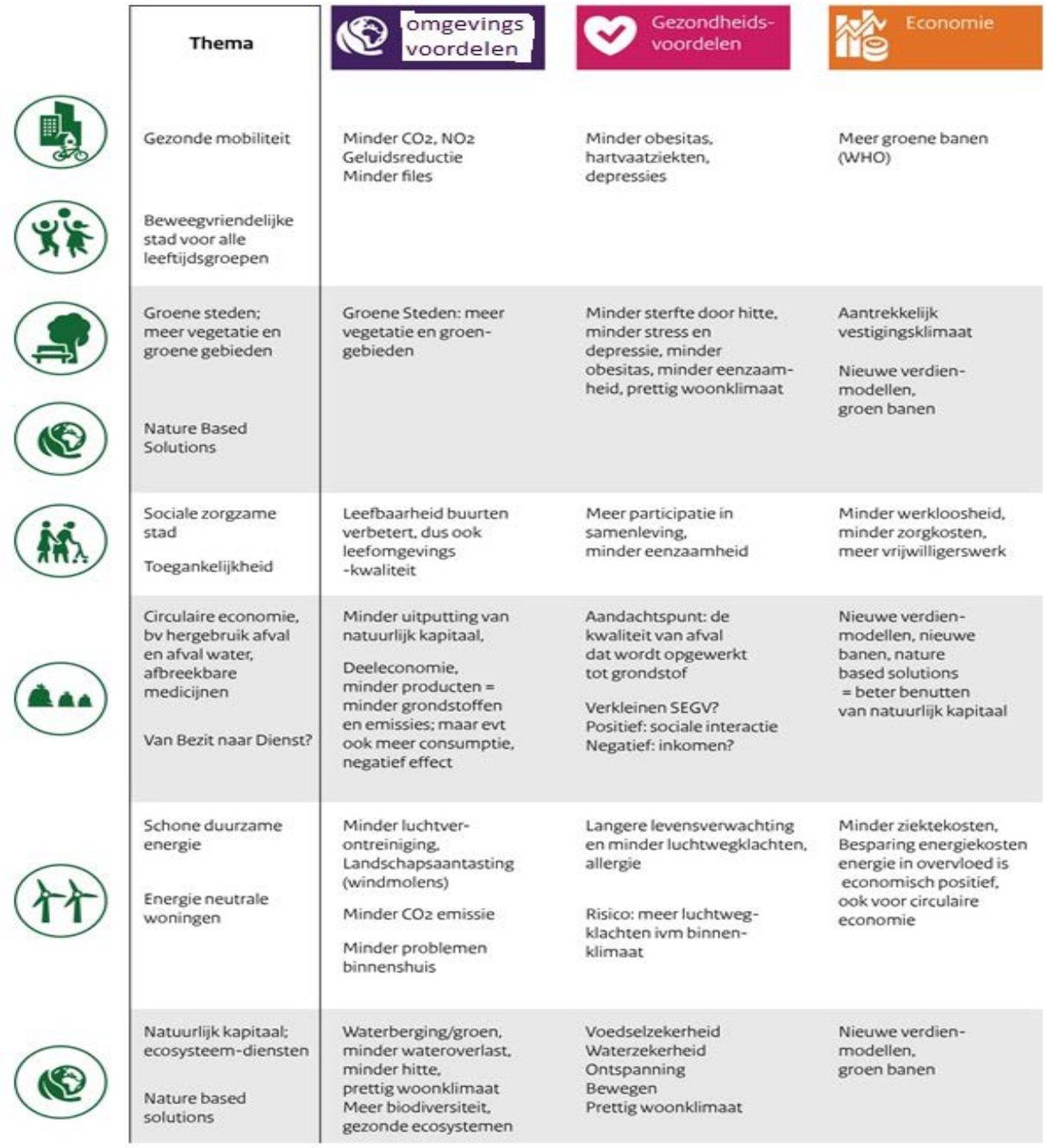
voelen (Centrum voor Criminaliteitspreventie). Daarnaast kunnen bewoners en maatschappelijke partners, zoals woningbouwcoöperaties, zelf ook belangrijke stappen zetten, zoals het vergroenen van tuinen en het verduurzamen van hun eigendom.

Het mag duidelijk zijn dat de aanpak zich vertaalt naar duidelijke baten die de samenleving ten goede komen. Deze kan het verschil maken in gezondheidswinst, in woongenot, het verminderen van eenzaamheid, het beperken van wateroverlast & hittestress én het verbeteren van het straatbeeld. De maatschappelijke opbrengsten van de investeringen in de waarden van de buitenruimte zijn dan ook erg groot. Het is dan ook onze verantwoordelijkheid om samen met onze inwoners een zo hoog mogelijke opbrengst te behalen voor de samenleving én in het bijzonder voor de bewoners die dit het hardst nodig hebben.

De weg die we gezamenlijk met onze stakeholders willen inslaan, vertaalt zich niet alleen terug in maatschappelijk rendement, maar ook in andersoortige opbrengsten (bijvoorbeeld gezondheidszorg en veiligheid, werkfitheid, arbeidsparticipatie en waardestijging van woningen).

De visie is richtinggevend. Het bevat nog geen uitvoeringsplan met financieringsparagraaf. Bij de vaststelling van deze visie, komen wij met gebiedsgerichte voorstellen en nemen we waarden mee bij het vaststellen van beleid- en onderhoudsplannen. We hebben de overtuiging dat de ervaren meerwaarde leidt tot een steeds bredere toepassing in de stad.

Figuur 1. De effecten van duurzame maatregelen op de leefbaarheid van buurten (Bron: RIVM)

Thema	omgevings voordelen	Gezondheids-voordelen	Economie
Gezonde mobiliteit Beweegvriendelijke stad voor alle leeftijdsgroepen	Minder CO_2, NO_2 Geluidsreductie Minder files	Minder obesitas, hartvaatziekten, depressies	Meer groene banen (WHO)
Groene steden; meer vegetatie en groene gebieden Nature Based Solutions	Groene Steden: meer vegetatie en groen-gebieden	Minder sterfte door hitte, minder stress en depressie, minder obesitas, minder eenzaam-heid, prettig woonklimaat	Aantrekkelijk vestigingsklimaat Nieuwe verdien-modellen, groen banen
Sociale zorgzame stad Toegankelijkheid	Leefbaarheid buurten verbetert, dus ook leefomgevings -kwaliteit	Meer participatie in samenleving, minder eenzaamheid	Minder werkloosheid, minder zorgkosten, meer vrijwilligerswerk
Circulaire economie, bv hergebruik afval en afval water, afbreekbare medicijnen Van Bezit naar Dienst?	Minder uitputting van natuurlijk kapitaal, Deeleconomie, minder producten = minder grondstoffen en emissies; maar evt ook meer consumptie, negatief effect	Aandachtspunt: de kwaliteit van afval dat wordt opgewerkt tot grondstof Verkleinen SEGV? Positief: sociale interactie Negatief: inkomen?	Nieuwe verdien-modellen, nieuwe banen, nature based solutions = beter benutten van natuurlijk kapitaal
Schone duurzame energie Energie neutrale woningen	Minder luchtver-ontreiniging, Landschapsaantasting (windmolens) Minder CO_2 emissie Minder problemen binnenshuis	Langere levensverwachting en minder luchtwegklachten, allergie Risico: meer luchtweg-klachten ivm binnen-klimaat	Minder ziektekosten, Besparing energiekosten energie in overvloed is economisch positief, ook voor circulaire economie
Natuurlijk kapitaal; ecosysteem-diensten Nature based solutions	Waterberging/groen, minder wateroverlast, minder hitte, prettig woonklimaat Meer biodiversiteit, gezonde ecosystemen	Voedselzekerheid Waterzekerheid Ontspanning Bewegen Prettig woonklimaat	Nieuwe verdien-modellen, groen banen

Leeswijzer

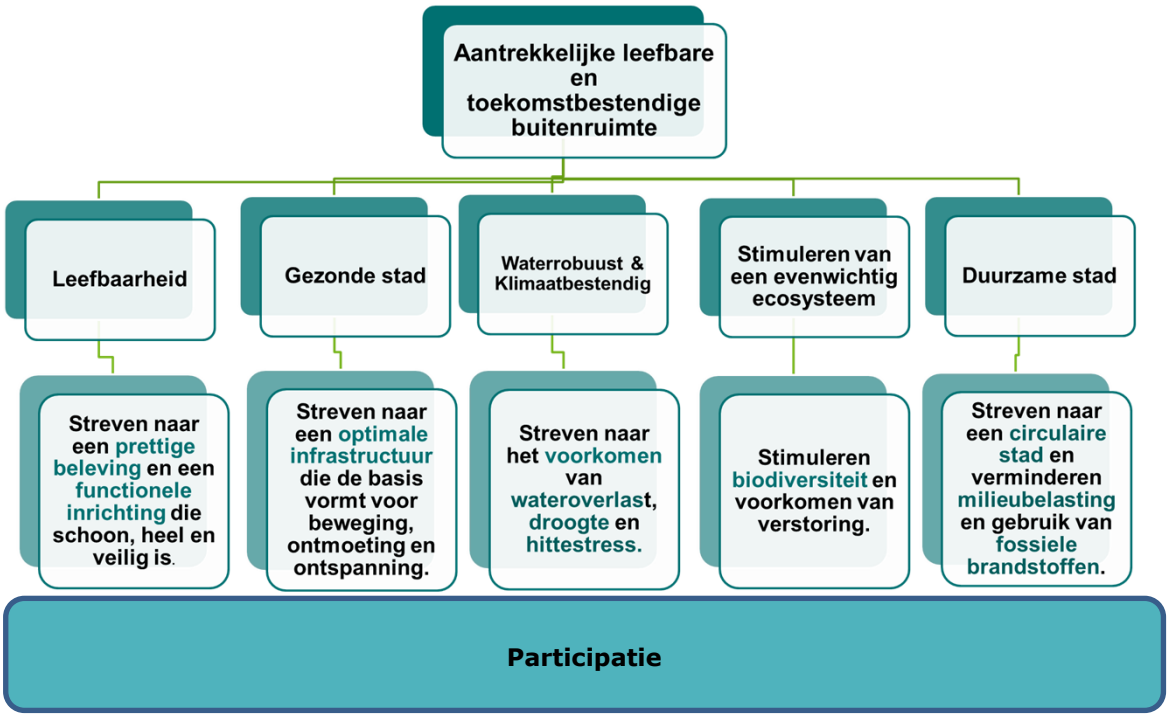
In hoofdstuk 1 geven wij meer uitleg over onze visie en ambitie én de waarden om deze vorm te geven. In hoofdstuk 2 beschrijven we de waarden en de betekenis voor het beheer en onderhoud en de inrichting van de buitenruimte én de verankering in het deelbeleid. In hoofdstuk 3 gaan we in op de doorwerking van de visie in onze opgaven.

1 Ambitie

Het is onze ambitie om leefbare en toekomstbestendige buitenruimte te creëren, zodat deze recht doet aan de mens en zijn natuurlijke omgeving. We willen dat ieder mens een waardig leven kan leiden, waarbij de ecologische grenzen van onze aarde worden gerespecteerd (Kate Ratworth): Door naast financiële waarde ook waarde toe te kennen aan de ecologische en sociale impact. Daarom is het belangrijk om na te denken over de keuzes die nodig zijn en hoe we deze realiseren. In deze visie ligt de scope op de inrichting en het onderhoud van de buitenruimte. Hierbij stellen we de volgende waarden centraal:

- ✓ Leefbaarheid
- ✓ Gezondheid
- ✓ Klimaatadaptatie
- ✓ Biodiversiteit
- ✓ Duurzaamheid

In onderstaande figuur treft u een visuele weergave van de Visie Waardevolle Buitenruimte aan, waarbij we bij alle waarden aandacht hebben voor (bewoners)participatie.

Figuur 2: De waarden van de Visie Waardevolle Buitenruimte

Participatie

Ook bewoners kunnen bijdragen aan een verzorgde en toekomstbestendig leefomgeving. De initiatieven zijn zowel kleinschalig als grootschalig. Bij kleinschalige initiatieven kan bijvoorbeeld gedacht worden aan de aanleg van geveltuintjes en het aanplanten en onderhouden van groen, waarbij we bewoners adviseren over biodiverse beplanting. Bij grootschalige initiatieven kan gedacht worden aan het Rosarium, het Ridderhoenpark, het Oranjepark en het Droomplein. Bewoners kunnen een buurtdeal aangaan, waarbij ze bijvoorbeeld het onderhoud op zich nemen en de gemeente helpt bij de aanleg (Regeling Buitenkans). Ook zijn er steeds meer kinderen en volwassenen die helpen de buurt schoon te houden door het opruimen van zwerfafval (aanpak buurthelden /buurtvrienden). Dit alles draagt ook bij aan de Aanpak sociaal veilig in onze stad. Ook werken we samen met andere stakeholders, zoals woningbouwverengingen en bedrijven(collectieven), zoals BTM Parkstad. Ook zij hebben veel grondbezit, waarbij we gezamenlijk het verschil kunnen maken.

2 De waarden van de openbare ruimte

2.1 Leefbaarheid

De leefbaarheid is een basisvoorwaarde voor een aangename buitenruimte. Ze wordt in belangrijke mate bepaald door de netheid van de buitenruimte én de inrichting die past bij de functionaliteit van een gebied. Beide gaan hand in hand en zijn essentieel voor een goede beleving en een juist gebruik van de ruimte. Ook kunnen bewoners en ondernemers zelf veel invloed uitoefenen op de leefbaarheid van hun buurt. Daarbij is het belangrijk dat de openbare ruimte ook in de toekomst leefbaar is. Ons doel is een stad met krachtige buurten en wijken waar de openbare ruimte kwalitatief hoogstaand is en het onderhoud goed op orde. Dit doen we aan de hand van de 'waarden', waar we in de volgende paragraven nader op ingaan.

Verzorgde leefomgeving

In eerste instantie dient de zogenaamde basis op orde te zijn. Dit betekent dat de functionaliteit en de veiligheid van de openbare ruimte niet in het geding mag zijn. Dit bereiken we door het onderhoud van de openbare ruimte op peil te houden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het onderhoud van groenvoorzieningen, trottoirs, fietspaden, straten en wegen, viaducten en bruggen. Dit onderhoud dient tijdig plaats te vinden, omdat er anders gevaarlijke situaties kunnen optreden voor bewoners en bezoekers van onze stad. Daarom heeft de gemeente een zogenaamde zorgplicht.

Verder blijkt uit onderzoek dat een omgeving met veel zwerfafval, graffiti en andere vormen van verloedering een negatieve impact heeft op het veiligheidsgevoel van bewoners én overlast in de hand werkt (bron: Centrum voor criminaliteitspreventie). Daarnaast leert onze ervaring dat de onderhoudstoestand van de openbare ruimte van invloed kan zijn op de uitstraling van de leefomgeving. Denk bijvoorbeeld aan veel onkruid in de straten. Daarom zijn er in de afgelopen coalitieperiode extra financiële middelen vrijgemaakt, waarmee we het onderhoud (inclusief reiniging) hebben geïntensiveerd. De intensivering hiervan draagt ook bij aan de Aanpak sociaal veilig. Ook de onderhoudstoestand van particulier bezit kan het straatbeeld negatief dan wel positief beïnvloeden.
Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het onderhoud van tuinen.

Inrichting van de buitenruimte

Een gedateerde inrichting van de buitenruimte heeft een negatieve impact op de uitstraling van de fysieke leefomgeving, de functionaliteit én het gebruik ervan. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan straten met weinig groen. Bij het gebruik van de openbare ruimte uiten bovendien veel bewoners hun zorgen over automobilisten die te hard rijden. Zij geven aan dat maximale snelheid van 30 km per uur duidelijk is aangegeven, maar de inrichting van de straat niet 'uitnodigt' om de snelheid aan te passen. Zij wensen een totale reconstructie/vervanging van de inrichting om dit ongewenste gedrag te voorkomen. Tegelijkertijd moeten we er voor waken dat we niet voor elk 'probleem dat zich voordoet, komen met een 'standaardoplossing', zoals het plaatsen van paaltjes, het zetten van lijnen en/of het plaatsen van borden. Op een aantal plaatsen tasten deze de uitstraling van het straatbeeld aan en zijn alternatieve oplossingen mogelijk. Dit is per situatie maatwerk. Ook moeten we nog meer inzetten op gedragsverandering door gerichte communicatie en de dialoog aan te gaan. Niet in de laatste plaats is het belangrijk dat de gewenste materialen aansluiten bij de uitstraling en identiteit van een buurt. Denk bijvoorbeeld aan het gebruik van natuursteen en ander straatmeubilair in het centrum, maar ook om waar passend woonstraten uit te voeren met klinkers in plaats van asfalt.

Beheer- en inrichtingsprincipes

- ✓ Om de kwaliteit van het onderhoud van de openbare ruimte op peil te houden, heeft het gemeentebestuur (beeld)kwaliteitseisen vastgesteld in de gemeentelijke begroting. Hierbij houden we rekening met de representativiteit, de functionaliteit en het gebruik van het gebied.
- ✓ Voor de inrichting van de openbare ruimte worden richtlijnen opgesteld in het Handboek Openbare Ruimte (HOR) dat geactualiseerd gaat worden. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan richtlijnen over het hergebruik van materialen en richtlijnen om de openbare ruimte veiliger te maken voor mensen met een lichamelijke of visuele beperking.
- ✓ Wij onderhouden de openbare ruimte volgens onze beleids- en onderhoudsplannen om de technische staat van het onderhoud te garanderen.
- ✓ Slimme combinaties maken door middels projecten 'werk met werk' te combineren.
- ✓ Daar waar kansen liggen, werken we samen met bewoners, ondernemers en maatschappelijke partners, zoals de woningbouwcoöperaties en eigenaren van particulier bezit.
- ✓ Binnen de kaders en beschikbare middelen doen we ruimtelijke aanpassingen die de uitstraling en functionaliteit van de openbare ruimte verbeteren.
- ✓ Daar waar wij de openbare ruimte opnieuw inrichten, zetten we in op het behouden en/of versterken van de identiteit van de buurt in samenspraak met bewoners.
- ✓ We maken werk met werk door verschillende opgaven met elkaar te combineren door het benutten van de meekoppelkansen op het terrein van klimaatadaptatie, gezondheid, duurzaamheid en biodiversiteit.
- ✓ We faciliteren – daar waar mogelijk – bewonersinitiatieven die een positieve bijdrage leveren aan de uitstraling van de openbare ruimte, zoals het aanleggen van een geveltuin en het onderhouden van een groenstrook.

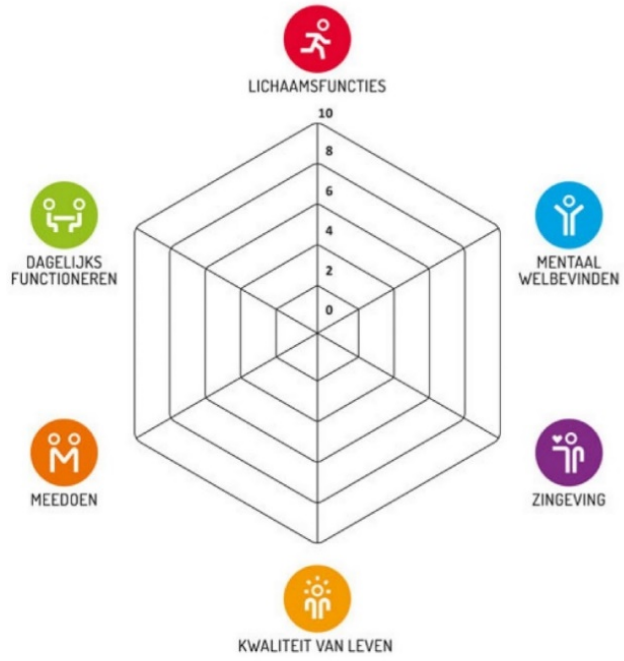
Doorwerking in beleid

Waarde leefbaarheid					
Handboek openbare ruimte	Stedelijk plan schoonhouden	Groenbeleid en groenbeheerplan*	Nota wegverhardingen	Beleidsplan openbare verlichting	Beheerplan civieltechnische kunstwerken

*wordt geactualiseerd.

2.2 Gezondheid

Met het uitvoeren van het onderhoud en de (her)structurering van de openbare ruimte dragen we een steentje bij aan de wettelijke taken op het terrein van de gezondheid van onze inwoners. Parkstad kent een hardnekkige gezondheidsachterstand ten opzichte van de rest van Nederland. Heerlen en in het bijzonder Heerlen Noord zijn een bevestiging van de regel (Routekaart Heerlen Noord). Daarom is gezondheid één van de kernwaarden van de Visie Waardevolle Buitenruimte. Hierbij hanteren we het brede begrip van 'positieve gezondheid': Gezondheid is het vermogen je aan te passen en je eigen regie te voeren in het licht van de sociale, fysieke en emotionele uitdagingen van het leven. Het gaat om het versterken van de veerkracht van mensen, waarbij beweging, mentaal welbevinden, zingeving en het deel uitmaken van een sociale gemeenschap belangrijke aspecten zijn (grondlegger van positieve gezondheid is Machteld Huber/Institute for positive health). Dit doen we door – daar waar mogelijk- een aantrekkelijk omgeving te (co)creëren die meer uitnodigt tot beweging, ontmoeting en ontspanning. Op een aantal plaatsen kunnen we ruimtelijke (hoofd)structuren versterken, zodat er betere verbindingen zijn binnen de wijk, de stad en de regio (natuur, mobiliteit, ontmoeting). Om de aantrekkelijkheid van wandel- en fietspaden en het gebruik ervan te stimuleren, zetten we in op het vergroenen hiervan. Uit diverse onderzoeken blijkt ook dat groen een positieve invloed heeft op de mentale gezondheid van mensen én de intelligentie van kinderen positief beïnvloedt (Universiteit van Gent). Het aanbrengen van groen en in het bijzonder bomen, verlaagt ook de zogenaamde gevoelstemperatuur in de buitenruimte tijdens erg warme zomerdagen. Door klimaatverandering komen deze steeds vaker voor (zie ook paragraaf klimaatadaptatie).

Figuur 3: Model van positieve gezondheid (Machteld Huber)

Beweging

Beweging levert een positieve bijdrage aan de fysieke gezondheid, zoals het verminderen van overgewicht en het verkleint de kans op (chronische) ziektes. Ook kan beweging bijdragen aan ontspanning en daarmee de reductie van stress. Moderne manieren van bewegen, sporten, recreëren (zoals fietsen, wandelen en hardlopen) vragen om een functionele en aantrekkelijk openbare ruimte. Hierbij kunt u denken aan de aanleg en verbreding van fietspaden die gescheiden zijn van wegen, waarbij de verbindingen goed op elkaar aansluiten. Belangrijk is dat deze goed zijn onderhouden en aantrekkelijker zijn door de situering in een meer groene omgeving.

Hierbij streven we er ook naar om de openbare ruimte beter toegankelijk te laten zijn voor ouderen en mensen met een lichamelijke of visuele beperking. Verder werken we samen met bewoners aan initiatieven in de openbare ruimte die expliciet gericht zijn op beweging, zoals een beweegtuin (Maria Gewanden), waar zowel jong als oud gebruik van kunnen maken.

Ontmoeting

De buitenruimte is een belangrijke plek waar mensen elkaar ontmoeten. Dit kan positief bijdragen aan de gezondheid van mensen. Door corona hebben we nog eens extra geleerd hoe belangrijk menselijk contact is. Daarom vinden wij het belangrijk dat de inrichting van de openbare ruimte uitnodigend is om in te verblijven. Hierbij creëren we aangename plekken waar mensen elkaar kunnen ontmoeten. Dit kan ook gevoelens van eenzaamheid verminderen. Denk aan voldoende bankjes, groen, maar ook aan een omgeving waar geen rommel op straat ligt**.** Er zijn ook ontmoetingsplekken die op initiatief van en (mede) door bewoners zijn aangelegd en (deels) door hun worden onderhouden, zoals het Rosarium in de buurt Bekkerveld en Droomplein (Heerlerheide-De Wieër). Door dit soort initiatieven worden buurten als minder anoniem ervaren en meer als van de inwoners zelf beschouwd (eigenaarschap). Dit heeft een positieve impact op hun gevoel van welbevinden en veiligheid, waardoor bewoners hun gezondheid ook positiever kunnen ervaren.

Rosarium Bekkerveld, voor en door bewoners

Inrichtingsprincipes

- ✓ Waar zich kansen voordoen, creëren we aantrekkelijke wandel-, fiets-, en hardlooppaden.
- ✓ We zorgen voor een sluitend fietsnetwerk, daar waar dit nu niet altijd het geval is.
- ✓ We vergroenen de stad zichtbaar en verhogen de kwaliteit van het groen.
- ✓ Daar waar mogelijk nemen we maatregelen om hittestress te verminderen.
- ✓ We creëren meer aangename plaatsen waar mensen elkaar kunnen treffen.
- ✓ Bewoners worden betrokken bij aanpassingen in hun woonomgeving.
- ✓ Bij het realiseren van een gezonde leefomgeving, maken we gebruik van de meekoppelkansen op het terrein van leefbaarheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en

Doorwerking in beleid

Waarde gezondheid					
Programma duurzaamheid	Klimaatadaptatie-strategie Parkstad Limburg	Groenbeleid- en beheerplan*	Mobiliteitsbeleid	Heerlens hittebeleid/actieplannen hitte.	Handboek inclusiviteit**

*wordt geactualiseerd. ** nieuw beleid

2.3 Klimaatadaptatie

Vanaf 2020 zijn we als gemeente verplicht om klimaatadaptatie mee te nemen in het onderhoud en bij de inrichting van de openbare ruimte en vanaf 2050 moeten we klimaatadaptief zijn (bron: Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie). Als gevolg van klimaatverandering worden regenbuien namelijk steeds extremer en ontstaat er vaker wateroverlast, zoals we in de zomer van 2021 ook in Heerlen hebben ervaren. Hierbij was het water woningen binnengedrongen, kwamen straten en de snelweg blank te staan en was de stad per auto enkele dagen nauwelijks bereikbaar. Daarnaast hebben we ook te maken met langere perioden van droogte. Hierdoor hebben bomen het moeilijk en zijn ze kwetsbaarder voor boomziektes, waardoor ze kunnen doodgaan. Ook beplanting heeft te lijden onder de droogte.

Wateropvang wadi Welterpark

Tegelijkertijd komen dagen met hogere temperaturen vaker voor. Dit kan leiden tot hittestress, afhankelijk van omgevings- en persoonlijke omstandigheden. Denk aan een verminderd thermisch comfort, slaapverstoring, gedragsverandering en verminderde arbeidsproductiviteit.
Ook uit onderzoek van TNO blijkt dat hittestress tot serieuze hitte gerelateerde ziekten kan leiden, zoals: huiduitslag, krampen, oververmoeidheid, beroertes, nierfalen en ademhalingsproblemen
Vooral oudere mensen en mensen met onderliggende gezondheidsaandoeningen zijn kwetsbaar.
Soms kan hittestress zelfs sterfte tot gevolg hebben (bron: CBS)
Er wordt voorspelt dat (bij ongewijzigd beleid en ongewijzigde temperatuurtrends in 2050) jaarlijks tussen de 1500 en 3000 mensen door hitte zouden kunnen sterven*. Dat komt doordat we dan meer hete dagen hebben én gemiddelde leeftijd van de bevolking hoger is. Daarom blijft het belangrijk dat we hitte hoog op de agenda blijven houden en continu werken aan het hittebestendig maken van de stad.
Tegelijkertijd biedt klimaatadaptatie kansen voor een gezonde en aantrekkelijk leefomgeving en het vergroten van de biodiversiteit. Ook is er een belangrijke koppeling met de energietransitie mogelijk bij het - op de schop gaan van de openbare ruimte - voor de aanpassingen en aanleg bij de benodigde ondergrondse infrastructuur.

*Rapportage 'Data-analyse bij sterfte en hitte' uit 2019 in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat)

Inrichtingsprincipes

Wateroverlast

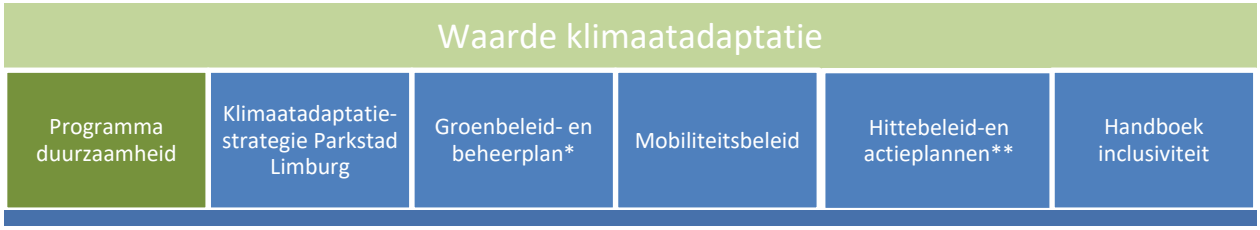
- ✓ We verminderen de belasting op de riolering door het afkoppelen van hemelwater en door de aanleg van infiltratievoorzieningen, regenwaterbuffers en wadi's of door het water af te voeren naar het oppervlaktewater.
- ✓ Aan de hand van de subsidieregeling 'afkoppelen' en de subsidieregeling 'groene daken en gevels' stimuleren we bewoners tot het afkoppelen van regenwater en de aanleg van groene daken en gevels. Ook nemen we deel aan "Operatie Steenbreek", waarbij we bewoners stimuleren om hun tuinen te ontharden en te vergroenen.
- ✓ Bij elk ruimtelijk initiatief (zoals bij bestemmingsplanprocedures, bouwplannen, herinrichtingen) moet de watertoets doorlopen worden, waarbij een plan wordt uitgewerkt op welke wijze het vrijkomend hemelwater het beste verwerkt kan worden binnen het plangebied.
- ✓ Bij grootschalig wegenonderhoud of bij vervangingen maken we vaker gebruik van een omgekeerd wegprofiel. Hierdoor wordt het 'waterbergend vermogen groter' omdat het midden van het wegprofiel lager ligt als de randen van de weg.

Hitte

- ✓ Het creëren van meer ontmoetingsplekken met voldoende schaduw.
- ✓ Het creëren van meer schaduw op belangrijke looproutes.
- ✓ We kiezen voor groen dat beter bestand is tegen droogte en meer waarde toevoegt aan de biodiversiteit.

Uiteraard benutten we de meekoppelkansen op het terrein van leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit en duurzaamheid bij het beleid en projecten in de buitenruimte.

Doorwerking in beleid

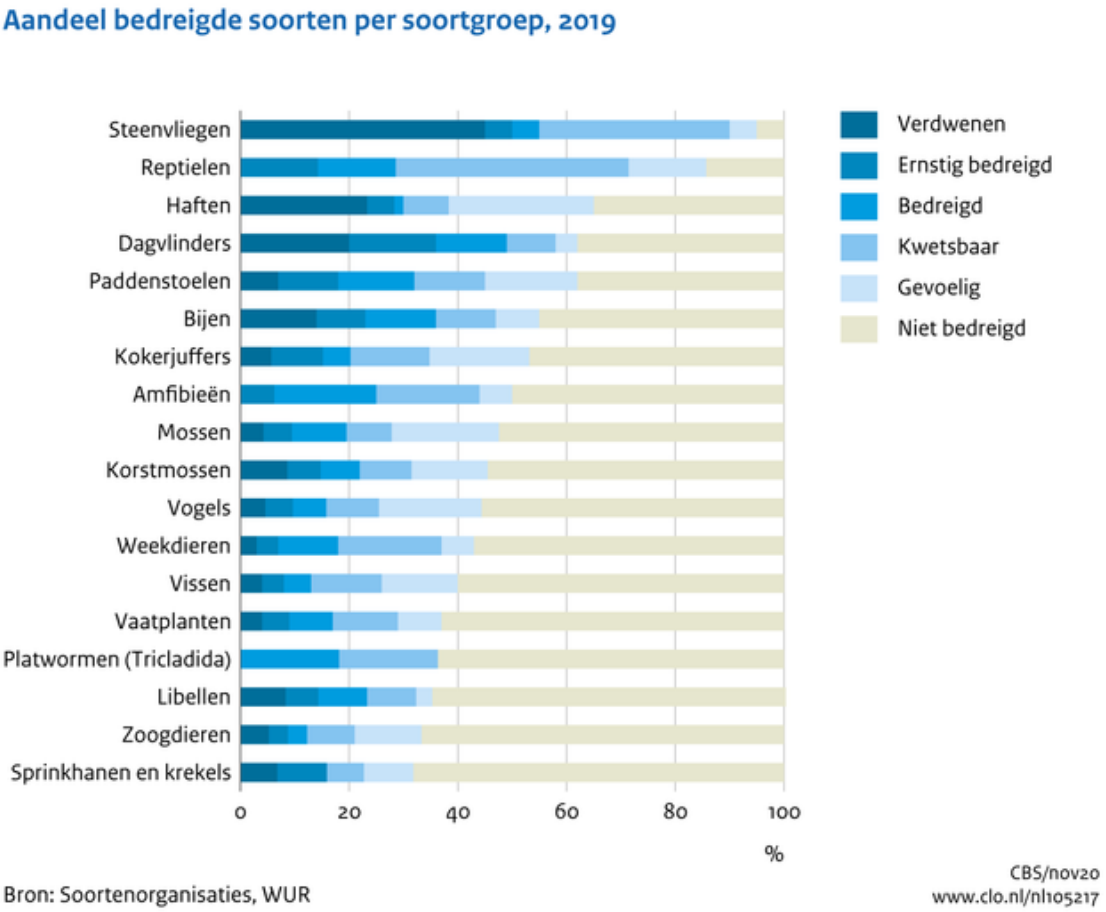

*wordt geactualiseerd **nieuw beleid

2.4 Biodiversiteit

Bij het onderhoud en de inrichting van de fysieke leefomgeving dragen we bij aan het vergroten van de biodiversiteit, omdat we de buitenruimte leefbaar willen houden: Voor zowel mensen als alle andere levende organismen. Biodiversiteit is de verscheidenheid van het leven op aarde. Het gaat om de variatie aan ecosystemen, soorten en genen in de wereld of in een bepaalde habitat. Biodiversiteit is cruciaal voor de 'diensten' die de natuur levert. Denk aan onze voedselproductie, waarbij het belangrijk is dat er bestuiving plaatsvindt van gewassen en dat de bodem vruchtbaar blijft. Maar ook dat er voldoende natuurlijke vijanden zijn van organismen, die bij de vorming van een plaag, een bedreiging vormen voor de opbrengst van de landbouw. Ook kunt u denken aan klimaatbeheersing, bescherming tegen overstromingen, de productie van brandstof en geneesmiddelen. Biodiversiteit is dus van essentieel belang voor het welzijn van de mens en zijn natuurlijke omgeving. Op dit moment zien we echter een gestaag verlies aan biodiversiteit. Dit heeft ingrijpende gevolgen voor de natuur en het welzijn van de mens. Hoe kleiner de soortenrijkdom, hoe groter de impact van het wegvallen van soorten en daarmee de kans dat het (eco)systeem instort. Dit kan uiteindelijk ernstige gevolgen hebben voor samenlevingen.

Belangrijke oorzaken van dit verlies zijn veranderingen in de natuurlijke habitat (= leefomgeving) van planten en dieren door intensieve landbouwproductiesystemen, bouwactiviteiten, steenwinningen én overexploitatie van bossen, oppervlaktewater en bodems. Maar ook de toenemende vervuiling en (in toenemende mate) de wereldwijde klimaatverandering bedreigen de biodiversiteit.
De zo belangrijke functie van biodiversiteit voor de duurzaamheid van onze wereld en onze levens, maakt het aanhoudende verlies des te zorgelijker. Uit onderstaande tabel blijkt dat ook in Nederland de biodiversiteit wordt bedreigd.

Figuur 5: Teruggang in soorten (Bron: WUR/CBS)

Een inventarisatie in steden over de hele wereld laat ook zien dat een groot aantal inheemse plant- en diersoorten binnen de stad voorkomt. Hiermee kan groen in de stad een toevluchtsoord zijn voor bedreigde soorten en biedt het goede mogelijkheden voor versterking van de biodiversiteit. Daarom moeten wij elke gelegenheid aangrijpen om de biodiversiteit te verhogen. Belangrijke condities om een goed leefgebied voor planten en dieren te creëren zijn:

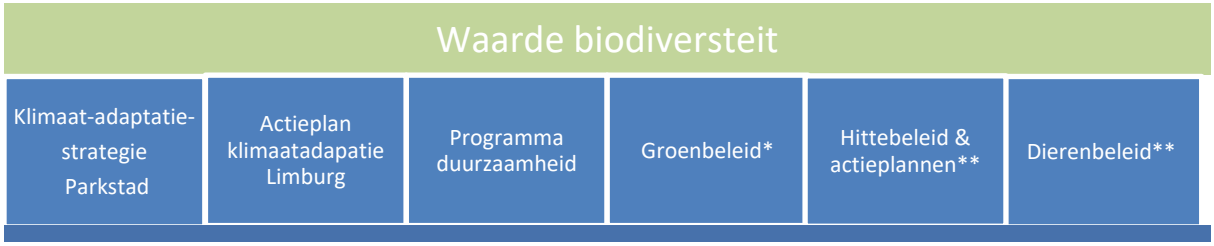
- ✓ een gevarieerd aanbod aan groen;
- ✓ groen dat voldoende voedsel bevat;
- ✓ groen dat schuilgelegenheid biedt;
- ✓ groen dat als netwerk verspreid door de stad aanwezig is.

Inrichtings- en beheerprincipes

- ✓ Een grotere variatie in planten- en boomsoorten, meer kleur en geur.
- ✓ Behouden en verbeteren van bestaande ecologische waardevolle gebieden.
- ✓ Verbinden van leefgebieden van flora en fauna binnen en buiten de stad.
- ✓ We kiezen voor soorten bomen en planten die meer waarde toevoegen aan de biodiversiteit.
- ✓ Als gemeente zetten we nog sterker in op ecologisch maai- en begrazingsbeheer, waarbij we deze keuzes motiveren/toelichten zodat bewoners de achtergronden kennen en er meer draagvlak kan ontstaan.
- ✓ Bij herinrichting en aanleg van de openbare ruimte hanteren we het "groen-tenzij" principe.
- ✓ Het inzaaien van bloemen om een meer aantrekkelijke omgeving voor insecten te creëren die ook een natuurlijke vijand vormen voor de eikenprocessierups.
- ✓ We benutten belangrijke meekoppelkansen op het terrein van leefbaarheid, klimaatadaptatie, gezondheid en duurzaamheid.

Doorwerking in beleid

*wordt geactualiseerd **nieuw beleid

2.5 Duurzaamheid

Wij dragen in de openbare ruimte ons 'steentje' bij aan de doelstellingen van het 'Klimaatakkoord', waarin wij in Nederland 50 procent minder CO2 moeten uitstoten ten opzichte van 1990. Ook zetten wij ons in om de doelstellingen van het Rijk te behalen op het terrein van een circulaire economie. Hierbij wordt door het rijk in 2030 als doel gesteld om 50 procent minder primaire grondstoffen te gebruiken en in 2050 volledig te zijn overgestapt op een circulaire economie (Bron: Rijksbrede programma circulaire economie).

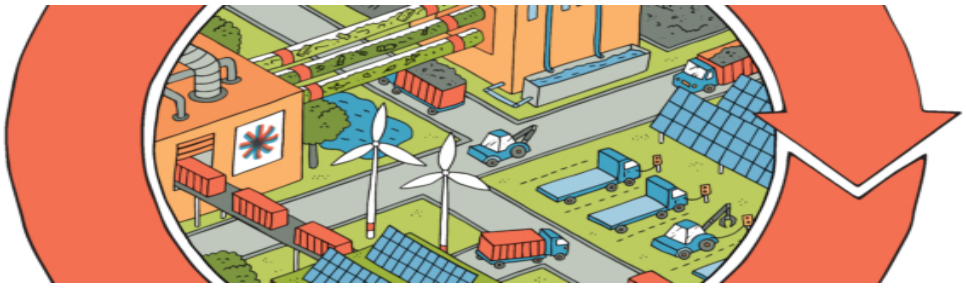
Bij een duurzame openbare ruimte hanteren we een breed concept. Hierbij kunt u denken aan:

- ✓ Een langere levensduur van de openbare ruimte
- ✓ Het hergebruik van materialen in de openbare ruimte
- ✓ Het toepassen van materialen met een zo laag mogelijke belasting op het milieu

Deze duurzaamheid komt tot uiting in het ontwerp van de openbare ruimte. De infrastructuur moet voor lange tijd meegaan en bestaan uit deugdelijk materiaal. De uitstraling kan op zijn tijd worden aangepast door een andere aankleding met planten/bloemen en straatmeubilair. Vergelijk het met uw eigen woning, waarbij een degelijke bank voor jaren meegaat, maar op zijn tijd de kleur van de sierkussens worden aangepast én gevarieerd kan worden met andere accessoires.

Hierbij streven we naar het toepassen van materialen met een zo laag mogelijke milieubelasting. Deze milieubelasting wordt uitgedrukt in de zogenaamde milieukosten index (MKI). Hierin is de totale milieubelasting van een materiaal meegenomen. Bij de MKI kijken we zowel naar de milieubelasting gedurende de levenscyclus van het materiaal, maar ook naar de mate van toxiciteit, de herkomst van het product, vervoersbewegingen etc. Daardoor kunnen we in het ontwerp van nieuwe openbare ruimte of bij vervangingssopgaven meer gerichtere bewuste keuzes maken bij het toepassen van materialen. Zo hebben klinkers een lagere MKI-waarde dan beton.

Bij het materiaalgebruik in de openbare ruimte passen we – daar waar haalbaar- de zogenaamde trias circumflex toe. Dit is een methodiek die in de infrasector wordt gebruikt en uitgaat van het zo zuinig gebruik van grondstoffen, het zoveel mogelijk gebruik maken van secundaire grondstoffen (gerecyclede producten) en het gebruiken van grondstoffen met een lage 'CO_2 footprint' door het terugdringen van fossiele brandstoffen (zie bouwcirculair.nl). Ook proberen we zoveel mogelijk materialen te hergebruiken. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan infrastructurele projecten, maar ook aan het inkopen van producten zoals straatmeubilair, verlichting en speeltoestellen. Deze veranderingen zijn ingrijpend en kunnen niet in één keer volledig worden doorgevoerd, waarbij we bij elke fase in het project daar waar mogelijk de kansen benutten. Wij zijn ons bewust van een duurzame kwaliteit en laten dit terugkomen in het ontwerp, het beheer en het onderhoud van de openbare ruimte.

Warmte- en energietransitie

Ook de energietransitie zal een belangrijke impact hebben op de openbare ruimte. De zogeheten Transitievisie Warmte (TVW) geeft een eerste richting voor de aanpak van het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Bij de realisatie van warmtenetten en de verzwaring van het elektriciteitsnetwerk zal de straat open moeten. Dit biedt mogelijkheden om de straten opnieuw in te richten, zodat we beter aan de behoeftes van bewoners tegemoet komen, zoals het herinrichten van straten, waardoor te hard rijden wordt tegengegaan, het realiseren van parkeerplaatsen en het vergroenen van de openbare ruimte. Ook onderzoeken wij de toepassingsmogelijkheden om mobiele voertuigen en bouwmateriaal elektrisch uit te voeren om de uitstoot van luchtvervuiling (stikstof) tegen te gaan (Schone lucht akkoord). Ons handgereedschap, zoals bladblazers en zagen zijn reeds elektrisch uitgevoerd. Als het gaat om onze voertuigen en ander bouwmaterieel, dan is de markt nog niet zover, maar wij volgen hierin de ontwikkelingen. Niet in de laatste plaats zetten wij nog verder in op het besparen van energie, waarbij we nagenoeg alle lichtmasten reeds voorzien hebben van ledverlichting. Ook hier onderzoeken wij hoe wij op een verantwoorde manier verder energie kunnen besparen.

Beheer- en inrichtingsprincipes

- ✓ We kiezen bij een nieuwe inrichting voor materiaal dat lang meegaat.
- ✓ We gebruiken de milieukostenindex bij het toepassen van de materialen.
- ✓ We dragen zorg voor zoveel mogelijk hergebruik van materialen in de inrichting, vervanging en (grootschalig) onderhoud van de openbare ruimte.
- ✓ We maken onze processen circulair door vroegtijdig met alle marktpartijen de kansen op het gebied van circulariteit te verkennen (denk aan ontwerpkeuzen die onderhoudsinspanning verminderen).
- ✓ We maken nauwkeurige keuzes in de ingrijpmomenten in het beheer en grootschalig onderhoud, zodat we de levensduur van onze 'assets' zo lang mogelijk maken, zonder dat er kapitaalvernietiging optreedt.
- ✓ We combineren en profiteren zoveel mogelijk met de meekoppelkansen bij benodigde aanpassingen en herinrichting in de openbare ruimte, waaronder de energietransitie, klimaatadaptatie en het creëren van een meer gezonde leefomgeving.

Doorwerking in beleid

3 Hoe pakken we het aan?

Deze visie laat zien hoe de openbare ruimte waarde toevoegt aan de kwaliteit van leven, wonen en aan onze (natuurlijke) leefomgeving. Voor nu en in de toekomst. Dat doen we door een slimme combinatie van bestaande plannen én we laten de visie doorwerken in nieuwe plannen, zoals het groenbeleid en de wegverhardingsnota.

Vroeger keken we vooral naar de techniek. Nu bekijken we in de openbare ruimte meer vanuit haar maatschappelijke waarde en proberen deze te verhogen. Een boom is niet langer een sierelement in de openbare ruimte, maar door een juiste boomkeuze en situering draagt een boom bij aan de biodiversiteit en de vermindering van hittestress. Door het bankje te combineren met bomen creëren we in de zomer meer schaduwrijke plaatsen waar mensen tijdens warme zomerdagen verkoeling kunnen zoeken. Daar waar kansen liggen, steken we in op multifunctioneel ruimtegebruik.

Voor het beste resultaat is dus alles met elkaar verbonden. In het kader van de omgevingsvisie moet dit beleidsdocument worden gezien als vigerend beleid en is kaderstellend voor nieuwe beleids- en onderhoudsplannen. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het groenbeleid en de wegverhardingennota. Het geeft ook input aan gebiedsvisies. Zo komen in de plannen voor Heerlen Noord de waarden van de visie waardevolle buitenruimte terug. De vertaling op projectniveau kan plaatsvinden door het opnemen van paragrafen (=invulling waarden) in het haalbaarheidsonderzoek bij herstructureringsprojecten.

De kosten voor de realisatie zijn ook beter in te schatten op projectniveau dan in zijn totaliteit, omdat op projectniveau bekend is om hoeveel vierkante meters het gaat, welke functies men wil realiseren en wat binnen de (lokale) omstandigheden mogelijk is. Hierna volgen gerichte voorstellen aan het gemeentebestuur.

Op deze wijze maken we ons sterk voor de leefbaarheid van onze buitenruimte, in het heden én in het Heerlen van morgen.